

J. Tanis

Boerenzwaluw en huiszwaluw op Oost-Terschelling (1954–1959)

(Biologisch station - Schellingerland)

De veelbesproken afname van het aantal zwaluwen in ons land deed ons besluiten de broedvogelstand van de twee bekendste soorten op Oost-Terschelling eens enkele jaren bij te houden. Hiertoe werden vanaf 1954 jaarlijks tellingen verricht in een gebied waar beide soorten redelijk goed vertegenwoordigd waren.

Volgens mededelingen van personen, die het eiland al voor 1940 bewoonden, kwam de Huiszwaluw vroeger minder voor dan nu; de Boerenzwaluw daarentegen zou al jarenlang geleidelijk in aantal afnemen. Zelf hebben wij kunnen constateren, dat eerstgenoemde soort ook de laatste jaren is vooruit gegaan en wel om Formerum en plaatselijk bewesten Midsland. Ook in Midsland zelf, waar wij bij een bezoek in 1946 geen Huiszwaluwen aantreffen, zijn nu jaarlijks enkele nesten. In 1954 verbleef daar zelfs een gemengd paar van een Boerenzwaluw ♀, althans naar de broedgedragingen te oordelen, en een Huiszwaluw ♂. Het nest werd helaas door schooljongens verstoord. Over het gehele eiland bezien is de Boerenzwaluw in de meerderheid in een verhouding ten opzichte van de Huiszwaluw van ongeveer 5 : 2.

In het gebied om Hoorn en Oosterend, waar de tellingen plaats vonden, ligt de verhouding enigszins anders, zoals het volgende staatje aangeeft:

	Aantal broedparen	
	Boerenzwaluw	Huiszwaluw
1954	42	22
1955	24	31
1956	29	28
1957	23	20
1958	29	19
1959	38	23

Deze cijfers laten geen conclusie toe over de vraag of de zwaluwen zich handhaven, dan wel in aantal toe- of afnemen. De tellingen dienen daar-
toe nog een aantal jaren te worden voortgezet. Merkwaardig zijn de
telresultaten echter wel, met name door de flinke verschillen, die van jaar
tot jaar blijken te kunnen optreden.

De gevonden getallen verbergen echter nog een aantal merkwaardige
feiten, waarop ik hier nader wil ingaan. Zij wettigen wel is waar geen
conclusies, maar leiden tot enkele vragen, waarop in de naaste toekomst
enige interessante onderzoekjes kunnen aansluiten.

Als basisgegevens benutten we de aantallen der in 1954 aanwezige nesten:
Boerenzwaluw 42, Huiszwaluw 22. In de slechte zomer van dat jaar mis-
lukten diverse tweede broedsels en al voor de herfst werden 2 nesten van
de Boerenzwaluw door stormwinden vernield. Door schoonmaakactivi-
teiten van vlijtige huisvrouwen en ruw weer gingen in het winterhalfjaar
nog 16 nesten verloren. Van de Huiszwaluw kwamen 19 nesten de winter
zonder averij door. De vraag was nu: wat gaan de terugkerende zwaluwen
in het voorjaar van 1955 met de beschikbare nesten doen en hoe vullen zij
een eventueel tekort aan? Het antwoord was verrassend. De april-door-
trekkers verschenen mooi op tijd. Maar in de zeer koude meimaand werd
de terugkeer van de broedvogels vertraagd. Wij willen in het midden laten
of er een rechtstreeks verband bestaat tussen deze lage temperaturen en
de verlate aankomst; waarnemingen aan andere zangvogelsoorten pleiten
er zelfs tegen; maar de Boerenzwaluw was zelfs zo laat dat haar komst
ongeveer met die van de Huiszwaluw samenviel. In mindere mate gebeur-
de dit twee jaar later, in de koude mei van 1957, weer; in de overige,
normale of relatief warme meimaanden, was er 6 à 10 dagen verschil in de
verschijningsdata van beide soorten. Het onverwachte was nu, dat niet
minder dan 7 Boerenzwaluwnesten werden bezet door Melkstaartjes. Dit
ging niet overal zonder slag of stoot, maar de Huiszwaluwen waren
agressiever en gingen over het gehele front met de overwinning strijken.
Deze gebeurtenissen reduceerde het aantal Boerenzwaluwnesten tot 17.
Het woningprobleem werd hierdoor wel nijpend en het werd slechts ten
dele opgelost door de bouw van 7 nieuwe nesten, alle op oude nestplaatsen.
Zo ontstond een totaal van 24 nesten, 18 minder dan in 1954.

De verjaagde Boerenzwaluwen bleven nog ettelijke dagen in de buurt en
vertrokken daarna geleidelijk. Wie waren zij? De „rechthebbende” bewo-
ners van vorig jaar of toch trekkers voor het noorden en oosten? Waren
de verzorgers van de nieuwbouw jonge vogels? Wij missen de gegevens,
die op deze vragen antwoord kunnen geven. Wel is het ons meermalen

opgevallen, hoe moeilijk juist de Boerenzwaluw er toe kan komen bij versterking van zijn nest een nieuw home te vormen. De Huiszwaluw is ondernemender. In het beschreven geval bouwden zij de gemakkelijk verkregen nesten in hun eigen stijl uit en pleisterden er nog vijf nieuwe bij. Totaal 31 nesten

Hoe zou het gegaan zijn als de Boerenzwaluw in 1955 vroeger was gekomen? We hoopten in de volgende jaren hierover meer te weten te komen. In 1956 werd een koud voorjaar afgesloten door een normale meimaand. De Boerenzwaluw was nu weer op tijd. Bij de 18 nog overgebleven nesten in het voorjaar kwamen 9 nieuwe, terwijl nog 2 resten van Huiszwaluwnesten werden uitgebouwd. Hier zien we dus, dat twee voormalige nesten weer van de rivaal werden teruggevorderd. Teruggevorderd is inderdaad het woord, want het betrof hier en in alle latere gevallen steeds oorspronkelijke Boerenzwaluwnesten. Authentieke of volledige Huiszwaluwnesten werden door de Boerenzwaluw nooit betrokken, de gesloten vorm van de gave nesten is voor haar blijkbaar ongeschikt. In elk geval won zij in dit jaar verloren terrein terug en van strijd met de Huiszwaluw was geen sprake. Buiten het waarnemingsgebied bij Formerum en Landerum, zag het er minder rooskleurig uit. Ook waren de broedresultaten van beide soorten in deze gure zomer slecht.

1957 gaf vroege doortrek, de aprilmaand was warm. Maar van 30 april tot 9 mei volgde een koude periode. Weer kwamen de broedvogels van beide soorten vrijwel gelijktijdig, maar concurrentie bij het bezetten van de nesten werd niet waargenomen, waarschijnlijk omdat er geen gebrek aan nesten was. Beide soorten waren namelijk veel slechter vertegenwoordigd dan in 1956, wij telden resp. 21 en 20 paren. Er bleven zelfs enige onbezette nesten over.

In dit jaar was er een nieuwe invloedsfactor, die de aandacht trok en wel de voor de Huiszwaluw nadelige uitbreiding van de Huismus. Dit dier was in de eerste na-oorlogse jaren schaars op Oost-Terschelling, maar in de vijftiger jaren en speciaal na 1955 is het enorm toegenomen. In 1956 en vooral in 1957 kreeg de Huiszwaluw veel te lijden van de agressieve mussen. Bij sommige huizen werden de zwaluwen totaal verjaagd en bovendien moesten ze alleen al in 1957 4 nesten afstaan aan deze schuimers. De Boerenzwaluw ondervond in dit opzicht geen last. Zo kon het gebeuren, dat zij in mei 1958, op tijd verschijnend, een vooruitgang van 6 paren boekte, terwijl de Huiszwaluw nog 1 nest achteruitging. Ook in 1959 verzekerde zij haar positie en bracht het tot 38 paren. De broedvogels waren vroeg en namen weer 5 overblijfsels van Huiszwaluwnesten over. Ze werden in korte tijd bewoonbaar gemaakt.

De Huiszwaluwvestiging had dit jaar een vreemd verloop. In de zomerse week van 9—15 mei, verscheen deze vogel in zo groot aantal en zij ging zo actief tot nestbouw over, dat het leek alsof een record gevestigd zou worden. Na enkele dagen begonnen echter bijna al deze nesten-in-aanbouw af te brokkelen en bij sommige huizen kwam een flinke laag bouw materiaal op de grond terecht. Bij onderzoek hiervan bleek het zandgehalte hoog te zijn. Het vermoeden bestaat, dat de droogte van deze meimaand — na 4 mei viel op Oost-Terschelling nog slechts 1 mm regen, terwijl het weer doorlopend schraal was — hier van funeste invloed is geweest. Ook in de vrij droge mei van 1954 — 10 mm regen na 6 mei — zijn enkele

nesten uit elkaar gevallen. Toen in 1959 de balans werd opgemaakt, bleek het aantal nesten nog 23 te bedragen, een winst van 4 nesten dus.

Uit het voorgaande blijkt, dat het gevaar kan opleveren, als we bij tellingen onze conclusies te eenzijdig uit het getallenmateriaal wensen te putten. Men dient zich te realiseren, dat ogenschijnlijk onbelangrijke factoren bij nadere beschouwing juist grote verschuivingen in een plaatselijke populatie weten te bewerken. Op Terschelling, waar de nadelige invloeden van de civilisatie — we noemen landbouwvergiften, luchtverontreiniging, verharding van wegen — nog weinig invloed uitoefenen, blijken de fluctuaties in de zwaluwenstand juist uit zulke factoren verklaarbaar. De achtergronden hiervan zijn ons nog niet duidelijk. Daarvoor zijn de waarnemingen nog te onvolledig. Maar wij bevelen nader onderzoek bij de diverse vogelwerkgroepen warm aan.

Jan G. Slott:

Pasen in het dal van Bouillon en tabak

Dagboek-notities uit 1959.

13 april

De reis van Bouillon gemaakt via Maastricht, Luik en Jemelle tot Libramont. Dan verder per bus. Spoorreis heel mooi, vooral tussen Esneux en Marloie, maar lang van duur door de vele stopplaatsen. Een volgend maal reizen via Roosendaal en Brussel ineens de Luxemburgse trein tot Libramont, wat zes uur kost in plaats van tien, zoals nu. Vriendelijke ontvangst in de J.H. door herbergvader Jef de Combe.

14 april

Prachtig weer. J.H. ligt schitterend op halver hoogte van helling rond buitenbocht van de Semois precies tegenover kasteel van de befaamde Gotfried van Bouillon, dat op de kam is gebouwd waar rivier om heen draait. Aan de voet van kasteel het oude stadje. Vandaag Bouillon verkend en daarna het dal rechts van de Semois. Van boven af mooie uitzichten, nu de bomen nog weinig blad vertonen. In boshelling veel bloemen: sleedoorn, bergvlier, bosanemone, bosaardbei, rivin's viooltje, grootbloemmuur, bosbingelkruid, gele dovenetel, amandel-wolfsmelk, helm-bloem, muskuskruid, aardbei-ganzerik o.a. Enkele beekjes komen omlaag, waarin bloeiend goudveil. Aan de Semois dotterbloem. Ook waterspreeuw.

16 april

Vandaag met gidsje door J.H.-vader geschreven op zak aan linker-zijde van het Semois-dal stroomafwaarts. Grenspad langs het water gevolgd tot steile Rocher du Pendu. Door het dal van de Peroie omhoog naar Corbion. Volop goudveil, beide soorten naast elkaar; paarbladig goudveil, veel kleiner van blad dan de wisselbladige soort, goed van afstand herkenbaar. Mooie bosflora verder. In Corbion pad naar de Chaire à Precher, waar prachtig uitzicht op de in de diepte gelegen Semois en brug naar het aan de rechteroever gelegen Poupehan. Hier wordt het dal breder, wat gelegenheid geeft voor de teelt van tabak. Van hier af tegen de hellingen overal